

Emel ÖZTÜRK TURGUT¹

Orcid: 0000-0003-0620-2749

Aybike Başak DEMİRDELEN
(Hemşire, Çalışmıyor)

Orcid: 0000-0002-2149-0120

Emine Zeyneb PEHLİVAN
(Hemşire)²

Orcid: 0000-0003-3105-9227

Ezgi Gizem KIŞ (Hemşire)³

Orcid: 0000-0001-7309-9521

Rabia AKGÜL (Hemşire,
Çalışmıyor)

Orcid: 0000-0002-0408-5350

¹Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Bornova,
İzmir, Türkiye.

²İzmir İl Sağlık Müdürlüğü, İzmir Şehir
Hastanesi, Bayraklı, İzmir, Türkiye.

³Charité – Universitätsmedizin, Berlin, Almanya.

Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Emel ÖZTÜRK TURGUT

emel.ozturk@ege.edu.tr

Anahtar Sözcükler: Dirençlilik;

psikolojik; öğrenci; hemşirelik;

pandemik.

Keywords: Resilience;

psychological; students; nursing;

pandemics.

COVID-19 Pandemisi Normalleşme Sürecinde Hemşirelik Öğrencilerinin Psikolojik Sağlımlıkları

Psychological Resilience of Nursing Students in the Normalization Process of the COVID-19 Pandemic

Gönderilme Tarihi: 28 Mart 2023

Kabul Tarihi: 4 Nisan 2024

ÖZ

Amaç: COVID-19 pandemisi hemşirelik eğitimini sürdüren öğrencileri olumsuz etkilemiştir. Zorlu yaşam olaylarından ardından yaşama dönüşü kolaylaştırıcı psikolojik sağlamlık, hemşirelik öğrencileri için anahtar bir kavramdır. Hemşire eğitimcilerin geleceğin meslek üyeleri için psikolojik sağlamlığı geliştirecek stratejileri uygulamaları önem taşımaktadır. Araştırmada hemşirelik öğrencilerinde psikolojik sağlamlığı ve onu değiştiren faktörlerin incelenmesi planlanmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı, kesitsel tipteki araştırma, Ocak- Mayıs 2022 tarihleri arasında 208 hemşirelik öğrencisi ile yürütülmüştür. Veriler, Tanıtıcı Bilgi Formu ve Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeğinden oluşan çevrim içi anket formu ile elde edilmiştir. Anket formu Checklist for Reporting Results of Internet E-Surveys doğrultusunda hazırlanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS paket programında Shapiro- wilk testi uygulanmış, homojen dağılımadığı belirlenen verilerde Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Etik izinler alınmıştır.

Bulgular: Hemşirelik öğrencilerinin Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği puan ortalaması 17.98±4.60 olarak belirlenmiştir. Cinsiyet, yaş, sınıf, gelir durumu, akademik başarı algısı, fiziksel hastalık, ruhsal hastalık gibi tanıtıcı özelliklere; pandemi dönemindeki gelir durumu, akademik başarı algısı, fiziksel sağlık, ruh sağlığı, en çok zaman geçirilen yer, aile ve arkadaş ilişkileri, fiziksel egzersiz yapma, sosyal medya kullanımı, hobi, zorlu yaşam deneyimi gibi deneyimlere ve COVID-19 hastalık deneyimine göre psikolojik sağlamlığın anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Sonuç: Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlımlıkları orta düzey olarak belirlenmiştir. Tanıtıcı özelliklere ve pandemi dönemi deneyimlerine göre psikolojik sağlamlığın değişmediği saptanmıştır. Psikolojik sağlımlıklarını etkileyen faktörleri belirleyecek, daha geniş örneklem gruplu araştırmaların yapılması önerilmiştir.

ABSTRACT

Objective: The COVID-19 pandemic has negatively affected students pursuing nursing education. Psychological resilience, which facilitates the return to life after difficult life events, is a key concept for nursing students. It is important for nurse educators to apply strategies that will improve psychological resilience for future professional members. In the research, it is planned to examine the psychological resilience of nursing students and the factors that change it.

Methods: This descriptive, cross-sectional research was conducted with 208 nursing students between January and May 2022. The data were obtained by means of an online questionnaire consisting of an Introductory Information Form and the Brief Resilience Scale. Mann Whitney U and Kruskal Wallis H tests were used in the SPSS package program for the evaluation of the data. The survey form was prepared in line with the Checklist for Reporting Results of Internet E-Surveys. In the evaluation of the data, the Shapiro-wilk test was applied in the SPSS package program, and Mann Whitney U and Kruskal Wallis H tests were used in the data determined to be not homogeneously distributed. Ethical permissions were obtained.

Results: The average score of the Brief Resilience Scale of nursing students was determined as 17.98±4.60. Psychological resilience has been found to be unaffected by descriptive characteristics like gender, age, class, income level, perception of academic success, physical illness, and mental illness. There are not significant differences in psychological resilience according to experiences related to the pandemic period, such as income status, perception of academic success, physical and mental health, place of residence for the majority of the pandemic, relationships with family and friends, physical exercise, use of social media, hobbies, difficult life events, and experience with the COVID-19 disease.

Conclusions: The psychological resilience of nursing students was determined as an intermediate level. It has been found that psychological resilience has not changed according to the personal characteristics and experiences of the pandemic period. It has been proposed to conduct studies with a wider sample group that will determine the effective factors in their psychological resilience.

Kaynak Gösterimi: Öztürk, Turgut, E., Demirdelen, A.B., Pehlivan, E.Z., Kış, E.G., Akgül, R. (2024) COVID-19 Pandemisi Normalleşme Sürecinde Hemşirelik Öğrencilerinin Psikolojik Sağlımlıkları. *EGEHFD*, 40(3), 415-424. Doi: 10.53490/egehemsire.1272344

How to cite: Öztürk, Turgut, E., Demirdelen, A.B., Pehlivan, E.Z., Kış, E.G., Akgül, R. (2024) Psychological Resilience of Nursing Students in the Normalization Process of the COVID-19 Pandemic. *JEUNF*, 40(3), 415-424. Doi: 10.53490/egehemsire.1272344

GİRİŞ

COVID-19 enfeksiyonun ilk ortaya çıkışından günümüze kadar, sağlık sisteminin önemli üyesi olan hemşireler, mücadelede aktif görevlerini aralıksız olarak sürdürmektedir. İş ortamı ile ilgili güçlükler ve sosyal yaşamın sınırlandırılması hemşirelerin hem fiziksel hem de psikososyal alanlarda yorulmasına ve tükenmesine neden olmuştur. Hemşirelerde stres, anksiyete, depresyon, uyku bozuklukları gibi ruhsal sorunların yaşandığı belirtilmektedir (Maqbali, Sinani ve Al- Lenjawı, 2021). Ancak yapılan araştırmalar benzer koşullara sahip olsalar da bazı hemşirelerin bu süreçten daha az olumsuz etkilendiklerini göstermektedir. Bu noktada travmatik, zorlayıcı yaşam olaylarının ardından kendini toparlama becerisi, hayata geri dönme becerisi olarak tanımlanan psikolojik sağlamlığın olumlu etkisi olduğu belirtilmektedir (Roberts ve diğerleri, 2021; Qu ve diğerleri, 2021).

Hemşirelik öğrencileri, pandemi döneminde tüm toplumun yaşadığı psikososyal zorlukların yanında uygulamalı bir eğitim sürecini uzaktan eğitimle yürütmekle ilgili güçlükler yaşamıştır (Keskin ve Özer Kaya, 2020; Kürtüncü ve Kurt 2020; Sever ve Özdemir, 2020; Şanlı, Uyanık ve Ünsal Aydan, 2021). Sosyal yaşamın sınırlandırılmasının sonucu olarak bunalmış ve gergin hissettikleri, hastalığa yakalanmaya ilişkin korku yaşadıkları belirlenmiştir (Birimoğlu Okuyan, Karasu ve Polat, 2020). Stres, korku, anksiyete, uyku bozukluğu gibi ruhsal sorunlar yaşadıkları saptanmıştır (Mulyadi, Tonapa, Luneto, Lin ve Lee, 2021). Bu deneyimler doğrultusunda motivasyonları olumsuz etkilenmiştir (Taş ve Köktürk Dalcalı, 2021). Hiçbir ayırım gözetmeksizin her koşulda, her hastaya bakım verme doğrultusunda eğitim alan öğrenci hemşirelerin, COVID-19 tanılı hastalara bakım vermek istemediği literatürde belirtilmiştir (Nehir ve Güngör Tavşanlı, 2021). Oysa hemşireler pandemiyle mücadelenin en aktif rol alan meslek grupları arasında yer almaktadır. Bu nedenle hemşirelik öğrencilerinin ruh sağlığının sürdürülmesi ve geliştirilmesi aynı zamanda geleceğin meslek üyelerinin zorlu çalışma koşullarına hazırlanması önem taşımaktadır. Pandemi döneminde hemşirelik öğrencilerinde, yaşam doyumunun ve kalitesinin, ruh sağlığı ve psikolojik iyi oluşun, akademik başarının, mesleğe hazırlanma ve kariyer olgunluğunun sağlanması ve sürdürülmesi için psikolojik sağlamlığın önemli olduğu vurgulanmıştır (Keener, Hall, Wang, Hulse ve Piamjariyakul, 2021; Labrague, 2021; Lyu, Ramoo ve Wang, 2022) ve hemşire eğitimcilerin psikolojik sağlamlığa dair stratejiler geliştirmesi önerilmiştir (Lyu ve diğerleri, 2021; Warshawski, 2022). Bu çalışmada, belirtilen stratejilerin geliştirilebilmesi için ilk basamak olarak hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık durumlarının ve bu durumu değiştiren faktörlerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda:

Pandeminin normalleşme sürecinde;

- Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyleri nasıldır?
  - Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyleri tanıtıcı özelliklerine göre değişiklik gösterir mi?
  - Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyleri pandemi yaşam deneyimlerine göre değişiklik gösterir mi?
  - Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyleri COVID-19 hastalık deneyimlerine göre değişiklik gösterir mi?
- sorularının yanıtları incelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Araştırma tanımlayıcı ve kesitsel tiptedir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İzmir'deki bir üniversitenin hemşirelik fakültesinde Ocak- Mayıs 2022 tarihlerinde eğitimini sürdüren 1215 öğrenci oluşturmuştur. Önsel güç analizi için G-Power 3.1.9.4 programında tek örneklem grubunda %95 güven aralığı ve %5 hata payı ve 0.31 etki büyüklüğü ile örneklem büyüklüğü sayısı 180 olarak hesaplanmıştır. Daha büyük örneklem büyüklüğü hedeflenmiş, dahil olma kriterlerini karşılayan 208 hemşirelik öğrencisi ile araştırma tamamlanmıştır. Herhangi bir örnekleme yöntemi kullanılmamıştır. İlgili fakültenin hazırlık sınıfı öğrencileri araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Öğrencilerin çevrim içi anket formuna erişim için teknolojik imkanın olması ve araştırmaya katılmayı kabul etmesi araştırmanın dahil olma kriterleridir.

Veri Toplama

Veriler Ocak- Mayıs 2022 tarihleri arasında eğitimini sürdüren hemşirelik öğrencilerinden, çevrim içi anket formu ile elde edilmiştir. Anket formu Checklist for Reporting Results of Internet E-Surveys (CHERRIES) doğrultusunda oluşturulmuştur (Eysenbach, 2012). Katılımcılar anket formunun linkine erişim sağladıklarında öncelikle bilgilendirilmiş onam formunu onaylamışlar, ardından araştırma sorularına yönlendirme yapılmıştır. Onam

vermeyenler anket sorularını görmemiştir. Anket formu uygulama öncesinde, anket formuna erişimin, verilerin Excel'e dökümünün işlerliği açısından beş kişi ile pilot bir uygulama yapılarak kontrol edilmiştir. Formun düzenleme linki ve sonuçlara erişim için araştırma ekibinin iki üyesinde giriş yetkisi bulunmaktadır. Verilerin dublasyonunu önleme amacıyla katılımcılardan isimlerini ya da unutmayacakları bir rumuz yazmaları istenmiştir. Veri toplama sürecinin tamamlanmasının ardından anket formuna erişim sonlandırılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veriler araştırmacılar tarafından Tanıtıcı Bilgi Formu ve Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği'nden oluşan çevrim içi anket formu ile elde edilmiştir.

Tanıtıcı bilgi formu: Katılımcıların cinsiyet, yaş, sınıf, gelir durumu, yaşadıkları yer, kronik hastalık gibi tanıtıcı özelliklerinin (7 soru) yanı sıra pandemi deneyimleri de inceleyen (21 soru) açık ve kapalı uçlu, toplam 28 sorudan oluşmaktadır (Aktaş, 2021; Apaydın Cırık, Aksoy ve Gül, 2021; Güngörmüş, Okanlı ve Kocabeyli, 2015; Karal ve Biçer, 2021; Keener ve diğerleri, 2021; Kerbage, Garvey, Willetts ve Olosoji, 2021; Şanlı ve diğerleri, 2021).

Kısa psikolojik sağlık ölçeği (KPSÖ): Smith ve diğerlerinin (2008) geliştirmiş, Doğan'ın (2015) Türkçe uyarlamasını yapmış olduğu ölçek altı maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri 1 (Hiç uygun değil)- 5 (Tamamen uygun) olarak puanlanmaktadır. Ölçekte ikinci, dördüncü ve altıncı sorular tersten kodlanmaktadır. Ölçekten alınan puanın artışı psikolojik sağlamlığın da arttığı şeklinde yorumlanmaktadır. Ölçekte kesme puanı bulunmamaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.83 olarak belirtilmiştir (Doğan, 2015). Bu araştırma için Cronbach's alfa katsayısı 0.83 bulunmuştur. Ölçekte kesme puanı bulunmamasına karşın bu araştırmada örneklemin puan ortalamasının minimum- maximum değerleri (6.0-30.0) ve ranj aralığı (24) dikkate alınarak, bu araştırma için ölçek puan ortalaması 6-13 düşük, 14-21 orta, 22-30 yüksek düzey psikolojik sağlık olarak belirlenmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler SPSS 25 paket programında değerlendirilmiştir. Tanıtıcı bilgilerin ve ölçek puanının değerlendirilmesinde, yüzde ve ortalama kullanılmıştır. Verilerin homojenitesi Shapiro- wilk testi ile değerlendirilmiş olup, ölçek puanının tüm değişkenler için normal dağılım göstermediği belirlenmiştir ($p<0.05$). Bağımsız gruplar arasındaki farkın anlamlılığını değerlendirmede Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma için Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulları'ndan etik kurul onayı alınmıştır (29.07.2021 tarihli Protokol No: 1051). Araştırmanın yürütüleceği hemşirelik fakültesinden uygulama için kurum izni, Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği'ni uyarlayan araştırmacıdan ölçek kullanım izni alınmıştır. Katılımcılardan çevrim içi bilgilendirilmiş onam formu ile onay alınmıştır.

BULGULAR

Hemşirelik öğrencilerinin KPSÖ puan ortalaması 17.98 ± 4.60 (min=6.00, max=30.0) olarak belirlenmiştir. Bu örneklem grubu için orta düzey belirlenmiştir. KPSÖ puan ortalaması katılımcıların %15.9'unda düşük ($n=33$), %63.5'nde orta ($n=132$), %20.7'ünde ($n=43$) yüksek olarak belirlenmiştir. KPSÖ puan ortalamasının tanıtıcı özelliklere göre değişim göstermediği belirlenmiştir (Tablo 1).

Pandemi dönemindeki yaşam deneyimlerine göre KPSÖ puan ortalamasında anlamlı değişim olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$; Tablo 2). Araştırma soru formunda katılımcılara kapalı uçlu olarak pandemi döneminde yaşadıkları bir zorluk olup olmadığı sorulmuş, "evet" yanıtını verenlerden açık uçlu olarak bu zorluğu yazmaları istenmiştir. Açık uçlu yanıtlar ($n=73$) araştırmacılar ortak temalar doğrultusunda üç grupta sınıflandırılmıştır. Yanıtların sosyal yaşamdaki sınırlamalar ($n=25$), akademik kaygı ($n=13$), COVID-19 dışında sağlık sorunları ($n=8$) ve yakınlarının kaybı ($n=9$) ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Diğer yanıtların "psikolojinin bozulması/stres/ruhsal ($n=5$), yaşamak ($n=3$), ekonomik ($n=2$), belirsizlik ($n=2$), aile üyesinde covid enfeksiyonu ($n=2$), trafik kazası ($n=1$), internet sorunu ($n=1$), hayır ($n=1$) alışkanlık ($n=1$)" olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2.

KPSÖ puan ortalamasının COVID-19 hastalık deneyimine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. ($p>0.05$; Tablo 3).

Tablo 1. Öğrenci Hemşirelerin Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Puan Ortalamasının Tanıtıcı Özelliklere Göre Dağılımı

		Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği						
Tanıtıcı Özellik	n	%	$\bar{X}$	X^2	U	Z	p	
Cinsiyet								
1. Kadın	165	79.3	18.17±4.65	1.006	-	-	.605	
2. Erkek	38	18.3	17.26±4.55					
3. Diğer	5	2.4	17.00±2.35					
Yaş								
1. 17- 19 yaş	21	10.1	17.19±3.95	1.312	-	-	.519	
2. 20- 22 yaş	149	71.6	18.12±4.45					
3. 23 yaş ve üstü	38	18.3	17.84±5.48					
Sınıf								
1. Birinci	52	25.0	17.71±4.50	1.340	-	-	.720	
2. İkinci	69	33.1	18.51±4.50					
3. Üçüncü	54	26.0	17.78±4.59					
4. Dördüncü	33	15.9	17.61±5.56					
Gelir Durumu								
1. Gelir giderden düşük	68	32.7	18.07±4.58	.354	-	-	.838	
2. Gelir gidere denk	126	60.6	17.95±4.72					
3. Gelir giderden fazla	14	6.7	17.71±3.69					
Akademik Başarı Algısı								
1. Başarısız	23	11.1	18.13±4.18	2.046	-	-	.359	
2. Kararsız	76	36.5	17.47±4.41					
3. Başarılı	109	52.4	18.29±4.81					
Fiziksel Hastalık								
1. Evet	11	5.3	17.36±3.98		1001.50	-424	.671	
2. Hayır	197	94.7	18.01±4.63					
Ruhsal Hastalık								
1. Evet	13	6.2	18.15±2.61		1251.00	-079	.937	
2. Hayır	195	93.8	17.96±4.70					
Toplam	208	100.0						

Tablo 2. Öğrenci Hemşirelerin Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Puan Ortalamasının Yaşam Deneyimlerine Göre Dağılımı

		Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği						
Tanıtıcı Özellik	n	%	$\bar{X}$	X^2	U	Z	p	
Pandemi Dönemi Gelir Durumu								
1. Olumsuz etkilendi	111	53.4	18.00±5.03	.491	-	-	.782	
2. Etkilenmedi	82	39.4	18.01±4.21					
3. Olumlu etkilendi	15	7.2	17.60±3.31					
Pandemi Dönemi Akademik Başarı Algısı								
1. Olumsuz etkilendi	104	50.0	17.70±4.37	5.168	-	-	.075	
2. Etkilenmedi	61	29.3	17.41±4.67					
3. Olumlu etkilendi	43	20.7	19.44±4.82					
Pandemi Dönemi Fiziksel Sağlık								
1. Olumsuz etkilendi	91	43.8	18.32±5.05	2.721	-	-	.257	
2. Etkilenmedi	100	48.1	17.80±4.11					

3. Olumlu etkilendi	17	8.1	17.18±4.83				
Pandemi Dönemi Ruh Sağlığı							.141
1. Olumsuz etkilendi	153	73.6	18.08±4.74	3.914	-	-	
2. Etkilenmedi	45	21.6	18.13±4.28				
3. Olumlu etkilendi	10	4.8	15.70±3.13				
Pandemi Dönemi En Çok Zamanın Geçtiği Yer							
1. Aile yanı	188	90.4	17.90±4.55	-	1614.00	-1.045	.296
2. Kendi evinde, arkadaşlarıyla	20	9.6	18.65±5.05				
Pandemi Dönemi Aile İlişkileri							
1. Olumsuz etkilendi	57	27.4	17.75±4.87	.311	-	-	.856
2. Etkilenmedi	96	46.2	18.23±4.61				
3. Olumlu etkilendi	55	26.4	17.76±4.33				
Pandemi Dönemi Arkadaş İlişkileri							
1. Olumsuz etkilendi	114	54.8	18.07±4.56	.317	-	-	.853
2. Etkilenmedi	66	31.7	17.94±4.69				
3. Olumlu etkilendi	28	13.5	17.68±4.65				
Pandemi Dönemi Fiziksel Egzersiz Yapma							
1. Evet	153	73.6	17.67±4.67	-	3582.50	-1.641	.101
2. Hayır	55	26.4	18.81±4.31				
Pandemi Dönemi Sosyal Medya Kullanımı							
1. Arttı	166	79.8	17.94±4.55	.414	-	-	.813
2. Değişmedi	29	13.9	18.45±4.45				
3. Azaldı	13	6.3	17.39±5.69				
Pandemi Dönemi Bir Hobi Olma Durumu							
1. Evet	103	49.5	17.45±4.85	-	4764.50	-1.489	.136
2. Hayır	105	50.5	18.50±4.29				
Pandemi Dönemi Zorlu Yaşam Deneyimi							
1. Evet	87	41.8	17.78±5.02	-	5035.50	-.535	.593
2. Hayır	121	58.2	18.11±4.28				
Toplam	208	100.0					

Tablo 3. Öğrenci Hemşirelerin Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği Puan Ortalamasının COVID-19 Hastalık Deneyimlerine Göre Dağılımı

Tanıtıcı Özellik	Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği					
	n	%	$\bar{X}$	U	Z	p
Covid-19 Tanısı Alma						
1. Evet	42	20.2	17.93±4.47	3364.50	-.350	.726
2. Hayır	166	79.8	17.99±4.64			
Bir Yakınında COVID- 19 Tanısı						
1. Evet	126	60.6	17.67±4.96	4619.50	-1.295	.195
2. Hayır	82	39.4	18.45±3.95			

Bir Yakını Covid- 19 Nedeniyle Kaybetme						
1. Evet	30	14.4	18.33±5.29	2437.50	-766	.444
2. Hayır	178	85.6	17.92±4.48			
Toplam	208	100.0				

TARTIŞMA

Pandeminin normalleşme sürecinde hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlıklarını inceleyen araştırmada KPSÖ puan ortalaması 17.98±4.60 olarak belirlenmiş, orta düzey olarak değerlendirilmiştir. Pandemi döneminde hemşirelik ve sağlık bilimleri öğrencileri ile yapılan araştırmalar öğrencilerin psikolojik sağlığının orta ve düşük düzeyde olduğunu göstermektedir (Apaydın ve diğerleri, 2021; Hernández, Bastidas ve Gómez, 2023; Keener ve diğerleri, 2021; Kerbage ve diğerleri 2021). Araştırmamızla benzer bulgular olmakla birlikte Athirani ve diğerleri (2023) hemşirelik öğrencilerinin (n=477) psikolojik sağlıklarını yüksek olarak belirlemiştir. Bu farklılık araştırmaların yürütüldüğü tarihlerin pandeminin farklı dönemlerine denk gelmesiyle ilgili olabilir. Yaş grubu olarak benzer olan üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlığı incelendiğinde ise orta ve yüksek düzey olduğu görülmüştür (Çetin ve Anuk, 2020; Karal ve Biçer, 2021). Bu farklılıkta pandeminin sağlık eğitimine etkisi düşünülebilir.

Araştırmada KPSÖ puanlarının tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı incelenmiştir. Yaşa göre KPSÖ puan dağılımında anlamlı farklılık saptanmamıştır. Bu durum hemşirelik öğrencilerinin aynı gelişim döneminde olmaları; dönem özellikleri gereği kendilerinden beklentilerinin ve pandemi döneminde yaşam deneyimlerinin benzer olmasıyla ilişkili olabilir. Bu araştırma sonucuna benzer şekilde Apaydın Cırık ve diğerleri (2021), Güngörmüş, Okanlı ve Kocabeyli (2015) yaşa göre farklılık bulmamış; Şahin ve Buzlu (2017) da yaş ortalaması ile psikolojik sağlamlık arasında ilişki saptanmamıştır.

Pandemi döneminde kadın ve erkek öğrencilerin ev yaşamlarında sorumlulukların farklı olduğu, kadınlardan ev işlerinde daha fazla sorumluluk beklendiği bilinmektedir (Aktaş, 2021; Yıldırım Şahin, 2021). Bu literatür bilgisi doğrultusunda psikolojik sağlamlığın cinsiyete göre değişimi bu araştırmayı yapan araştırmacılar tarafından merak edilen bir konu olmuştur. İncelemeler sonucunda psikolojik sağlamlık düzeyinde cinsiyete göre anlamlı farklılık saptanmamıştır. Katılımcıların çoğunluğunun kadın olması bunun nedeni olabilir. Literatürde hemşirelik öğrencilerinde psikolojik sağlamlık düzeyinin cinsiyete göre değiştiğini (Apaydın Cırık ve diğerleri, 2021; Güngörmüş ve diğerleri, 2015; Turgut, 2018) yanı sıra farklılık olmadığını saptayan çalışmalar bulunmaktadır (Kerbage ve diğerleri, 2021; Şahin ve Buzlu, 2017).

Araştırmada hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyinin sınıfına göre anlamlı bir şekilde değişmediği belirlenmiştir. Bu durum tüm sınıflardaki öğrencilerin aynı eğitim kurumunda olması, pandemi deneyimlerinin ve eğitimde uygulanan öğretim tekniklerinin, sistemlerinin benzer olmasıyla ilgili olabilir. Güngörmüş ve diğerleri (2015) yaptıkları araştırmada psikolojik sağlamlık düzeyinin sınıfa göre değişmediğini saptarken Turgut (2018), Şahin ve Buzlu (2017) sınıfın anlamlı farklılık yaptığını belirlemiştir. Farklı kurumlarda uygulanan eğitim sistemlerinin etkili olabileceği, sınıfın yanında müfredat ile ilgili farklı değişkenlerin de ele alınması gerektiği düşünülebilir.

Araştırmada psikolojik sağlamlığın gelir durumuna göre değişmediği saptanmıştır. Gelir durumu pandemi öncesi hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlığında etkili olarak belirlenirken (Güngörmüş ve diğerleri, 2015), pandemi döneminde araştırmayla benzer şekilde farklılık göstermediği belirlemiştir (Apaydın Cırık ve diğerleri, 2021). Araştırmamızda öğrencilerin çoğu pandemi dönemini ailesinin yanında geçirmiştir. Ailedeki geleneksel rol dağılımı gereği ev geçiminin ebeveynler tarafından üstlenilmesi, öğrencilerin ekonomik kaygılarının daha arka planda bırakmış olabilir.

Pandemi döneminde eğitim hızlı bir şekilde, geliştirilen çevrim içi programlarla yürütülmüştür. Çevrim içi ders işlemeye başlanılan ilk dönemlerde yaşanan pek çok aksaklık süreç ilerledikçe çözüme ulaşmış, çevrim içi derslere uyum artmıştır. Normalleşme sürecinde sınıf mevcutları ve ders süreleri sınırlandırılarak yüz yüze eğitimlere başlanılmış, klinik uygulamalar kişisel koruma ekipmanları ile yüz yüze yürütülmüştür. Araştırmanın yürütüldüğü dönemde ilgili fakültede öğrenciler bu kriterlerde eğitimlerini sürdürmüştür. Araştırmada psikolojik sağlamlık düzeyinde akademik başarı ve başarının pandemiden etkilenme algısına göre anlamlı değişim bulunmamıştır. Buna karşın pandemi döneminde yaşanan zorlu yaşam olaylarına verilen örneklerde akademik kaygıların belirtildiği saptanmıştır. Katılımcıların eğitim hayatları ile ilgili sorun yaşadıkları ancak bunun psikolojik

sağlıklarını değiştirecek düzeyde olmadığı düşünülebilir. Warshawski (2022), İsrailde birinci sınıf hemşirelik öğrencileri ile yaptığı araştırmada çevrim içi ders programında akademik öz yeterlik ile psikolojik sağlamlık arasında pozitif yönde ilişki belirlemiştir. Bu araştırmayla farklı sonuçların olması, araştırmaların pandeminin farklı dönemlerinde yapılmış olmasından kaynaklanabilir. Pandemi öncesinde de bu araştırmadan farklı bir şekilde başarı algısı yüksek öğrencilerin sağlamlığının daha yüksek olduğu, akademik öz yeterlik ile psikolojik sağlamlık arasında pozitif yönde ilişki olduğu belirlenmiştir (Dilmaç Pınar, 2020; Turgut, 2018).

Araştırmada katılımcıların fiziksel ve ruhsal hastalık öykülerine ve pandemi döneminde sağlıklarında değişim algılarına göre psikolojik sağlamlıklarında anlamlı değişim saptanmamıştır. Bu sonuç fiziksel ya da ruhsal hastalığı olan öğrenci sayısının düşük olması ile ilişkili olabilir. Literatürde Apaydın Cırık ve diğerleri (2021) kronik hastalığa göre farklılık saptamazken, ruhsal hastalık durumuna göre farklılık olduğunu belirlemiştir. Aynı zamanda pandemi döneminde sağlığında değişim olmayan hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarını daha yüksek olarak bulmuştur (Apaydın Cırık ve diğerleri, 2021). Çetin ve Anuk (2020) üniversite öğrencilerinin kronik hastalıklarının olma durumuna göre psikolojik sağlamlıklarının değişmediğini belirlemiştir.

Araştırmada hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarının pandemide yaşam deneyimlerine göre değişimi incelenmiştir. Sosyal destek, psikolojik sağlamlıkla olumlu yönde ilişkili olan hatta psikolojik sağlamlığı artıran bir faktördür (Güngörmüş ve diğerleri, 2015). Araştırmada sosyal desteğin önemli bileşenleri olan aile ilişkileri ve arkadaş ilişkileri algısına göre psikolojik sağlamlık dağılımında istatistiksel olarak anlamlı farklılık belirlenmemiştir. Ancak pandemi dönemindeki zorlu yaşam olaylarına verilen yanıtlarda sosyal yaşamdaki sınırlamalar öne çıkmaktadır. Psikolojik sağlamlıklarında anlamlı farklılık yaratmasa da sınırlanmış ilişkiler hemşirelik öğrencilerini zorlayan bir etmen olarak düşünülebilir. Ayrıca bu sınırlamanın fiziksel alanda olduğu, duygusal olarak paylaşımları etkilemediği de düşünülebilir. Apaydın Cırık ve diğerleri de (2021) benzer şekilde arkadaş ilişkilerinde değişiklik olma durumuna göre psikolojik sağlamlıkta farklılık olmadığını; buna karşın hemşirelik öğrencilerinin sosyal destek sistemlerini de içeren davranışsal baş etme yöntemlerini ağırlıklı olarak kullandıklarını ifade etmiştir. Güngörmüş ve diğerleri (2015), pandemi öncesinde aile ve arkadaş desteği ile hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılığı arasında olumlu yönde ilişki bulmuştur. Şahin ve Buzlu (2017) ise hemşirelik öğrencilerinin çevresiyle ilişkisini “iyi” olarak değerlendirenlerin “orta” olarak değerlendirenlere göre sağlamlıklarının daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Pandemi döneminde psikolojik sağlamlığın sürdürülmesinde beden sağlığının sürdürülmesi, buna yönelik sağlıklı beslenme, spor gibi faaliyetlerin ve rahatlamak için zaman ayırmanın önemli olduğu vurgulanmıştır (Türkiye Psikiyatri Derneği, 2022). Araştırmada, pandemi döneminde fiziksel egzersiz yapma ve hobi uygulamalarının psikolojik sağlamlığı değiştirmediği belirlenmiştir. Apaydın Cırık ve diğerleri (2021) da fiziksel aktivite açısından benzer bir bulguya sahiptir. Pandemi döneminde farklı örneklerde yapılmış olan araştırmalar, fiziksel aktivite düzeyinin psikolojik sağlamlığı artırdığı belirtilmektedir (Beşikçi, Emir, Özdemir, Beşikçi, 2021; Demir ve Çifçi, 2020; Gezen Bölükbaş, Kırak ve Vatanser, 2022). Hatta Brito-Suárez ve diğerleri (2023), üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivitelerini artmanın bir öncelik olması gerektiğini savunmaktadır. Araştırmada da büyük çoğunluğunun fiziksel egzersiz yaptığından yola çıkarak katılımcıların önceliklerinin literatür ile aynı olduğu düşünülebilir.

Katılımcıların çoğunun sosyal medya kullanım süresinin arttığı ancak bu durumun psikolojik sağlamlık düzeyini değiştirmediği belirlenmiştir. Pandemi döneminde araştırma ile benzer şekilde üniversite öğrencilerinin haber alma, sosyalleşme, eğitim gibi pek çok nedenden dolayı sosyal medya ve teknoloji kullanımının arttığı belirtilmektedir (Aktaş, 2021; Keskin ve Özer Kaya, 2020). Bu durum problemleri internet kullanımı açısından riski artırmakta olup (Baltacı, Akbulut ve Yılmaz, 2021) internet bağımlılığıyla mücadelede psikolojik sağlamlığa odaklanmanın etkili olabileceği belirtilmiştir (Cui ve Chi, 2021). İnternet kullanım süresi ve sağlamlıkla ilişkili bu sonuçlar dikkat çekicidir. Ancak bu araştırmada yalnızca sosyal medyada geçirilen süre değerlendirilmiştir. Bu nedenle internet kullanım süresi ile ilgili yeterli veri sunmadığı düşünülebilir.

Araştırmada hemşirelik öğrencilerinin pandemi döneminde COVID-19 hastalık deneyimlerine göre psikolojik sağlamlık düzeylerinin değişmediği belirlenmiştir. Buna karşın pandemi dönemindeki zorlu yaşam olaylarında arasında COVID-19 dışında sağlık sorunları ve yakınlarının kaybı yanıtları yer almıştır. Üniversite öğrencileriyle ve yetişkinlerle yapılmış olan araştırmalarda, benzer şekilde katılımcıların kendilerinin ve çevresindeki kişilerin COVID-19 geçirmiş olmasının psikolojik sağlamlıkta etkili olmadığı bulunmuştur (Çetin ve Anuk, 2020; Tatal ve Efe 2020). Buna karşın COVID-19 nedeniyle yakınlarını kaybeden üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlıkları anlamlı düzeyde daha düşük olduğu belirlenmiştir (Çetin ve Anuk, 2020).

Araştırmada pandemi sonrası normalleşme döneminde hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyleri incelenmiştir. Verileri çevrim içi araçlarla elde etmenin, yüz yüze yapılan araştırmalara göre katılım

oranını olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Veriler örneklem grubunu kapsamakta, evrene genellenemez. Ayrıca yalnızca veri toplama dönemini kapsayan bir bilgi sunmaktadır. Verilerin homojen dağılmamış olması nedeniyle ilişkisel istatistik yöntemleri (regresyon) çalışılmamıştır.

SONUÇ

Araştırmada hemşirelik öğrencilerinin KPSÖ puan ortalaması 17.98 ± 4.60 , düzeyi ise bu örneklem grubu için “orta” olarak belirlenmiştir. Psikolojik sağlamlığın tanıtıcı özelliklere ve pandemi deneyimlerine göre değişmediği saptanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin koruyucu kaynaklarının belirlenmesinde derinlemesine veri sağlayacak nitel araştırma yöntemleri önerilebilir. Yapılacak olan araştırmaların yüz yüze yürütülmesi katılımı artırabilir. Bu araştırmada dağılımın homojen olmaması nedeniyle etkili faktörler belirlenememiştir. Risk gruplarının belirlenmesi amacıyla daha geniş örneklem sayısı ile ve farklı kurumlarda eğitim alan öğrencilerin dahil edildiği araştırmaların yürütülmesi; ayrıca pandeminin psikolojik sağlamlıkta uzun dönem etkilerinin belirlenmesi için izlem çalışmalarının yapılması önerilmektedir. Geleceğin meslek üyelerini yetiştiren hemşire eğitimcilerin, öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarını destekleyecek ve geliştirecek stratejiler oluşturması önerilebilir.

Yazar Katkıları: Fikir ve tasarım: E.Ö.T., A.B.D., E.Z.P., R.A., Veri toplama: A.B.D., E.Z.P., E.G.K., R.A., Veri analizi ve yorumlama: E.Ö.T., Makale yazımı: E.Ö.T., A.B.D., E.Z.P., E.G.K., R.A., Eleştirel inceleme: E.Ö.T.

Çıkar Çatışması: Yazar/lar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansman: Yazar/lar çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Aktaş, G. (2021). Pandemi sürecine tanıklık eden gençler üzerine nitel bir çalışma: üniversite gençliği örneği. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 54, 27-48.
- Apaydın Cırık, V., Aksoy, B., Gül, U. (2021). COVID-19 sürecinde hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyleri ve baş etme stratejileri: tanımlayıcı çalışma. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*, 13(3), 693-703.
- Athirarani, M.R., Jija, D., Asha, K.V. (2023). Resilience and experiences of nursing students during COVID-19 pandemic: A mixed method study. *Kerala Journal of Psychiatry*, 36(1):39-49.
- Baltacı, Ö., Akbulut, Ö.F., Yılmaz, E. (2021). Problemlerle internet kullanımında güncel bir risk faktörü: COVID-19 pandemisi. *Humanistic Perspective*, 3(1), 97-121.
- Beşikçi, T., Emir, E., Özdemir, E., Beşikçi, E.A. (2021). COVID-19 pandemi sürecinde bireylerin psikolojik sağlamlık düzeyleri ve rekreasyonda algılanan sağlık çıktılarının incelenmesi. *Journal of Sport Science Researches*, 6(2), 447- 458.
- Birimoğlu Okuyan, C., Karasu, F., Polat, F. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin COVID-19'a maruz kalma korkularının sağlık kaygısı düzeyleri üzerine etkisi: bir üniversite örneği. *Van Sag Bil Derg. Covid- 19 Özel Sayı*, 45-52.
- Brito-Suárez, J.M., Argoty-Pantoja, A.D., Beltrán, L.F.A., Martínez, L.E.G., Camacho, C.G. (2023). Association between physical activity and affects in college students during the COVID-19 pandemic: A cross-sectional study. *Salud Mental*, 46(2), 83-88.
- Cui, X., Chi, X. (2021) The relationship between social support and internet addiction among chinese adolescents during the COVID-19 pandemic: a multiple mediation model of resilience and post-traumatic stress disorder symptoms. *Psychol Res Behav Manag*, 14, 1665–1674. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S305510>
- Çetin, C., Anuk, Ö. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde yalnızlık ve psikolojik dayanıklılık: bir kamu üniversitesi öğrencileri örnekleme. *ASEAD*, 7(5), 170-189.
- Demir, A., Çifçi, F. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde egzersizden lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerine etkisinin incelenmesi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(3), 169 -179.
- Dilmaç Pınar, Ş. (2020). *Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık ve öz-şefkat düzeylerinin belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Doğan, T. (2015). Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 93-102.
- Eysenbach, G. (2012). Improving the quality of Web surveys: the checklist for reporting results of internet e-Surveys (CHERRIES). *J Med Internet Res.*, 14(1), e8.
- Gezen Bölükbaş, M., Kırak, B., Vatansver, Ş. (2022). COVID-19 pandemi sürecinde fiziksel aktivite düzeyi, psikolojik sağlamlık ve koronavirüs anksiyetesi arasındaki ilişki. *TUSBİD*, 6(1), 1-13.
- Güngörmüş, K., Okanlı, A., Kocabeyli, T. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlıkları ve etkileyen faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 6(1), 9-14.
- Hernández, F.A., Bastidas, M.B., Gómez, F.A. (2023). Resilience, adverse childhood experiences, and mental health in Health Science students during the COVID-19 pandemic. *Salud Mental*, 46(2), 111-119.
- Karal, E., Biçer, B.D. (2021). Salgın hastalık dönemindeki üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *USBED*, 3(4), 17-34.
- Keener, T.A., Hall, K., Wang, K., Hulsey, T., Piamjariyakul, U. (2021). Quality of life, resilience, and related factors of Nursing students during the COVID-19 pandemic. *Nurse Educ*, 46(3), 143- 148.

- Kerbage, S.H., Garvey, L., Willetts, G, Olasoji, M. (2021). Undergraduate nursing students' resilience, challenges, and supports during corona virüs pandemic. *International Journal of Mental Health Nursing*, 30(Suppl.1), 1407- 1416.
- Keskin, M., Özer Kaya, D. (2020). COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İKÇÜSBFD*, 5(2), 59-67.
- Kürtüncü, M., Kurt, A. (2020). COVID-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunlar. *ASEAD*, 7(5), 66-77.
- Labrague, L.J. (2021). Resilience as a mediator in the relationship between stress-associated with the COVID-19 pandemic, life satisfaction, and psychological well-being in student nurses: a cross-sectional study. *Nurse Educ Pract*, 56, 103182.
- Lyu, F.F., Ramoo, V., Wang, Y.X. (2022). Career maturity, psychological resilience, and professional self-concept of nursing students in China: A nationwide cross-sectional study. *Journal of Professional Nursing*, 42, 58–66 .
- Maqbali, M.A., Sinani, M.A., Al-Lenjawi, B. (2021). Prevalence of stress, depression, anxiety and sleep disturbance among nurses during the COVID-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis. *J Psychosom Res*, 141, 110343.
- Mulyadi, M., Tonapa, S.I., Luneto, S., Lin, W.T., Lee, B.-O. (2021). Prevalence of mental health problems and sleep disturbances in nursing students during the COVID-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis. *Nurse Educ Pract*, 57, 103228.
- Nehir, S., Güngör Tavşanlı, N. (2021). COVID-19 pandemisinin hemşire ve ebe öğrencilerin korku ve kontrol algısı üzerindeki etkisi. *Medical Sciences*, 16(2), 141-150.
- Ou, X., Chen, Y., Liang, Z., Wen, S., Li, S., Chen, Y. (2021). Resilience of nurses in isolation wards during the COVIDS 19 pandemic: a cross-sectional study. *Psychol Health Med*, 26(1), 98-106.
- Roberts, N.J., McAloney- Kocaman, K., Lippiett, K., Ray, E., Welch, L., Kelly, C. (2021). Levels of resilience, anxiety and depression in nurses working in respiratory clinical areas during the COVID pandemic. *Respir Med*, 176, 106219.
- Sever, M. Özdemir, S. (2020). Koronavirüs (COVID-19) sürecinde öğrenci olma deneyimi: Bir fotoses (photovoice) çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1653-1679.
- Smith, B.W., Dalen, J., Wiggins, K., Tooley, E., Christopher, P., Bernard, J. (2008). The brief resilience scale: assessing the ability to bounce back. *Int J Behav Med*, 15(3), 194-200.
- Şahin, G., Buzlu, S. (2017). Hemşirelik öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın öz yeterlik sosyal destek ve etkili baş etme ile ilişkisinde algılanan stresin aracı rolü. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 20(2), 122- 136.
- Şanlı, D., Uyanık, G., Ünsal Avdal, E. (2021). COVID-19 pandemi sürecinde dünyada hemşirelik eğitimi. *İKÇÜSBFD*, 6(1), 55-63.
- Taş, A.S., Köktürk Dalcalı, B. (2021). COVID-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinde mesleki güdülenme. *Acıbadem Univ. Sağlık Bilim. Derg.*, 12(2), 418- 424.
- Turgut, N. (2018). *Hemşirelik öğrencilerinde psikolojik dayanıklılık, akademik başarı ve akademik özyeterlik düzeylerinin belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). KKTC Yakın Doğu Üniversitesi, Kıbrıs.
- Tutal, V., Efe, M. (2020). Bireylerin psikolojik sağlamlık ve covid-19 korkularının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(74), 318- 325.
- Türkiye Psikiyatri Derneği. (2022). *Koronavirüs hastalığı salgını sırasında ruh sağlığı ve stresle baş etme*. Erişim Tarihi: 28.07.2022 Erişim adresi: <https://psikiyatri.org.tr/2147/koronavirus-hastaligi-salgini-sirasinda-ruh-sagligi-ve-stresle-bas-etme>
- Warsawski, S. (2022). Academic self-efficacy, resilience and social support among first-year Israeli nursing students learning in online environments during COVID-19 pandemic. *Nurse Educ Today*, 110, 105267.
- Yıldırım Şahin, E. (2021). Pandemi sürecinin kadın üniversite öğrencileri üzerindeki etkileri ve uygulanan uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlar. *OPUS*, 11(17), 3245-3275.